

**მწერალი, პერსონაჟი და ზმნის პირთა
ცვლა**
**Writer, Character and the Alternation of Person
Forms of the Verb**

გიორგი გოგოლაშვილი
Giorgi Gogolashvili

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი
Arnold Chikobava Institute of Linguistics

საკვანძო სიტყვები: მწერალი, პროზა, პერსონაჟი, ზმნა, პირი.
Keywords: writer, fiction, character, verb, person.

გრამატიკა ვითარებას ასე ალაგებს: I და II პირი ერთ **სასაუბრო სივრცეშია** წარმოდგნილი (აქ), III პირი – **სხვა სივრცეში** (იქ).

მწერალი როცა აღწერს იმ სამოქმედო სივრცეს, რომელშიც თვითონ არ არის. ვამბობთ, ნაწარმოები არის **დანერვილი მესამე პირში**. თუ მწერალი (ჯობია ჩავანაცვლოთ სიტყვით „მთხრობელი“) პერსონაჟთა სამოქმედო სივრცეშია, ორი შემთხვევა გაირჩევა: ა) როცა მთხრობელი პერსონაჟია (მაგ. კ. გამსახურდიას „დიონისეს ღიმილი“...); და როცა მთხრობელი არ არის პერსონაჟი (ეს ძირითადად პოეზიაშია – ვთქვათ, გ. ტაბიძის „მესაფლავე“ და სხვა...). არის „შერეული“ ვარიანტი: მთხრობელი აღწერს მესამე პირის სივრცეს, მერე მოისურვებს და თავად „შედის“ იმ სივრცეში პერსონაჟად და მე-3 პირის პერსონაჟი იქცევა მეორე პირად; მთხრობელი – პირველ პირად. შემდეგ მთხრობელი „გადის“ სამოქმედო სივრციდან, პერსონაჟები ისევ მე-3 პირები ხდებიან... ამ შემთხვევაში მიზანი მწერლისა ეს ჩანს: მეტი დამაჯერებლობა შესძინოს თხრობილს... (კ. გამსახურდიას „მთვარის მოტაცება“)...

სამოქმედო სივრცეში მთხრობელის „შესვლის“ საინტერესო ვარიაციებს გვთავაზობს მ. ჯავახიშვილი: მთხრობელი არ გადაიქცევა პერსონაჟად; თითქოს განმარტავს ვითარებას, სიტუაციის სიმძაფრეს; ეს ჩარევა მეორე პირად ქცეულ პერსონაჟთა გაფრთხილებაა, ნაქეზებაა: „ეს რა მიჰქარა ბასილა მაიორმა? ჰსურს დროშა ჩამოართვას? ვის, ბარათაშვილებს და ორბელიანებს?...“ და ა. შ. („არსენა მარაბდელი“). არის სხვა ვარიანტიც: როცა მთხრობელი გვერდით დაუდგება პერსონაჟს, აქცევს მას მეორე პირად; ამხნევებს, არიგებს: „ჩქარა, კვაჭი, ჩქარა! თორემ მოდის თეთრი ტალღა! მოვა და ნაჰლეკავს შენს სამშობლოსაც“... („კვაჭი კვაჭანტირაზე“)...და მერე ბრუნდებიან „ადგილებზე“.

განსაკუთრებით საინტერესო ვარიანტს გვთავაზობს უსამართლოდ მივიწყებული ნიჭიერი მწერალი ბასილ მელიქიშვილი (1904-1930). ის სტილური ხერხი, რომელიც მ. ჯავა-

ხიშვილთან ეპიზოდურ ხასიათს ატარებს, ბ. მელიქიშვილთან სისტემურ ხასიათს იძენს – მისი სტილის მთავარი მახასიათებელია; პირობითად ასე შეიძლება დავარქვათ ამგვარ სტილისტურ ძიებას: – **თხრობის დროს პერსონაჟთა გრამატიკული პირის ცვლა და მთხრობლის (მწერლის) „მიმოსვლა“ ამ პირთა შორის მათ სამოქმედო სივრცეში...** ასეა ბ. მელიქიშვილის ყველა ნაწარმოებში: მოთხრობა იწერება მესამე პირში; სხვადასხვა ეპიზოდში მთხრობელი სხვადასხვა პერსონაჟის გვერდით აღმოჩნდება, აქცევს მას მეორე პირად და აგრძელებს თხრობას; თუმცა მთხრობელი პერსონაჟი არ არის; არც მე-2 პირი აღიქვამს მას პირველ პირად... თხრობისას გრამატიკულ პირთა მონაცვლეობა (მესამე პირი იქცევა მეორე პირად, მერე ისევ მესამე პირად; მთხრობელი მოგვევლინება პირველ პირად, მერე ისევ მესამე პირად და ასე გრძელდება ფინალამდე) ძალიან ბუნებრივად, ოსტატურად, თითქოს „შეუმჩნევლად“ ხდება.

სიტუაციის სიმძაფრე და პერსონაჟის ვინაობა (რაობა) განსაზღვრავს მთხრობლის პოზიციას: რომელ ენობრივ სივრცეში იყოს, საიდან „ადევნოს თვალი“ მოქმედებას; ვის სჭირდება მეტი თანადგომა, გამხმევება, შეშველება... ფაქტობრივ, ზმნის პირთა ამგვარი მონაცვლეობით გვანვდის დამატებით ინფორმაციას, თუ როგორ უყურებს, როგორ აღიქვამს, როგორია მთხრობლის დამოკიდებულება პერსონაჟისადმი; ვინ არის ღირსი თანადგომისა... (იხ.: ბ. მელიქიშვილი, თურმანი, 2021).

ლიტერატურა:

შანიძე, ა. (1980). ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, ტ. III. თბილისი: „თსუ გამომცემლობა“.

According to the grammar rules, the 1st and 2nd persons are linked to the same conversational space (here), whereas the 3rd person is associated with a different one (there).

As is known, the type of narration space with no writer/narrator present is referred to as the third person narrative. In cases when the writer/ narrator is part of the character space described, two subtypes can be differentiated: (a) the narrator is a character (as it is in K.Gamsakhurdia's *The Smile of Dionysius*; (b) the narrator is not a character (as it is in G. Tabidze's poem *The Grave-Digger*). However, there is one more mixed variant: initially, the narrator describes the third person space, then s/he decides to 'enter' this space as a character; as a result, the third person character turns into the second person one and the 3rd person narrative transforms into the first person narrative. Later, the narrator 'leaves' the narrative space and the situation is reversed. This technique aims at making the narrative sound more convincing (this is the case in K. Gamsakhurdia's *Stolen Moon*).

M. Javakhishvili suggests different variations of the mixed variant in question: (a) in his works the narrator does not turn into a character, however, he comments on a particular situation, showing its intensity; (b) the narrator appears next to certain characters supporting or encouraging them thus turning them into the 2nd person characters.

This alternation in the narrative techniques is interestingly realized in the works of the unjustly forgotten writer Basil Melikishvili (1904-1930). Unlike M. Javakhishvili's works where the mixed variant mentioned above is episodically evidenced, in B. Melikishvili's works it is of systematic nature. Melikishvili starts his narrative in the 3rd person, however, throughout the narration the narrative type undergoes different changes.

The acuteness of a particular situation and a character type determine the peculiarities of the narrator's perspective. The alternation of person forms of the verb gives the reader some

additional information on the writer's attitudes towards his characters.

Reference:

Shanidze, A. (1980). kartuli enis gramatikis sapudzvlebi, t. III. [The Bases of the Georgian Language Grammar, vol. III]. Tbilisi: Tbilisi State University Publishing House.